E-ISSN: 2564-680X

Haziran 2022 / June 2022

Yıl 5, Sayı 1 / Year 5, Issue 1

ATIF BİLGİSİ / REFERENCE INFORMATION

KÜSKÜ, Orhun, "Bulgar-Bizans İlişkilerine Ankhialos Savaşlarının Etkisi", ***Ortaçağ Araştırmaları Dergisi***, *V*/I, Haziran *2022*, s. 29-41.

Makale Türü: Tarih Araştırma

DOI No:

Geliş Tarihi / Received: 09 Kasım/November 2022 ***Kabul Tarihi / Accepted: 03 Mart/March 2022***
Online Yayın: 26 Haziran 2022 ***Published Online: 26 June 2022***

Bulgar-Bizans İlişkilerine Ankhialos Savaşlarının Etkisi

Orhun KÜSKÜ[1*+]

[1] *Arş. Gör., KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, KONYA.*
[*] *orhun.kusku@karatay.edu.tr*
[+]*ORCID:* 0000-0002-0200-4430

Öz – Tuna Bulgar Devleti (Birinci Bulgar Devleti) yedinci yüzyılın sonlarında Tuna (*Istros*) ile Balkan dağ silsilesi (*Haemus*) arasında ortaya çıktığı zaman Bizans İmparatorluğu Balkan Yarımadası'nda güçlü bir rakiple karşılaşmıştır. Onuncu yüzyılın sonlarına değin iki devlet arasında kıyasıya bir nüfuz mücadelesi süregelmiştir. Balkanlar üzerinden girişilen bu mücadelede, özellikle sınır hattında yer alan Ankhialos her iki güç için de değerli bir sınır kalesi ve limanı hâline gelmiştir. Balkanlar üzerindeki hegemonya yarışında sürekli el değiştiren Ankhialos iki tarafı da etkileyen önemli savaşlara sahne olmuştur. Karadeniz'in batı sahil şeridi üzerinde bulunan Ankhilaos'un sahip olduğu coğrafi konumu bilhassa Bizans'ın Bulgarlara yönelik savaş planlarında etkin bir rol oynamıştır. Bu mevkide Bizans, Bulgar Devleti'ne karşı üç tane büyük saldırı gerçekleştirmiş ve her biri Bulgarları Balkanlarda bir tehdit olmaktan çıkarmayı amaçlamıştır. Ancak bu gaye doğrultusunda tertiplenen tüm saldırılara rağmen Bulgarlar, uzun yıllar Bizans İmparatorluğu'nun batı toprakları için ciddi bir tehlike olmayı sürdürmüşlerdir.

Anahtar Kelimeler – Tuna Bulgar Devleti, Bizans İmparatorluğu, Ankhialos, Balkanlar.

The Effect of Anchialos Wars on Bulgarian-Byzantine Relations

Abstract – When the Danube Bulgar State (First Bulgarian State) emerged between the Danube (Istros) and the Balkan mountain range (Haemus) in the late seventh century, the Byzantine Empire faced a strong rival in the Balkan Peninsula. The fierce struggle for domination between the two states continued until the end of the tenth century. In this struggle over the Balkans, especially Anchialos which was located on the border line, became a valuable border fortress and port for both powers. Anchialos, constantly changing hands in the race for hegemony on the Balkans, was the scene of important wars that affected both sides. The geographical location of Anchilaos, located on the western coastline of the Black Sea, played an active role particularly in the Byzantine war plans against the Bulgarians. At this site, Byzantium carried out three major attacks against the Bulgarian State and each of them aimed to remove the Bulgarians from being a threat in the Balkans. However, despite all the attacks organized for this purpose, the Bulgarians continued to be a serious threat to the western lands of the Byzantine Empire for many years.

Keywords – Danube Bulgarian State, Byzantine Empire, Anchialos, Balkans.

Giriş

Türk kavimlerinden Bulgarların meydana getirdiği Büyük Bulgar Devleti, kurucusu Kobrat'ın[1] ölümünden (665) sonra komşu Hazar baskısına daha fazla dayanamayarak parçalandı ve ardından kalabalık Bulgar kütleleri, Kobrat'ın oğullarının liderliğinde farklı bölgelere doğru göç etmeye başladı. Hükümdarın ölümünden sonra vârisleri olan beş oğlu arasındaki süreci benzer ifadelerle aktaran Theophanes ve Patrik Nikephoros'a göre, Bulgarlardan bir grup Asparuh[2] (679-702) adlı üçüncü oğul öncülüğünde Dinyeper ve Dinyester nehirlerini geçerek düşman tarafından zapt edilmesi zor bir yer olan Tuna Nehri civarındaki *Onglos* ya da *Oglos* (köşe, bucak) adını verdikleri bölgeye geldi.[3]

670-680 yılları arasında bu bölgede faaliyet gösteren Bulgarlar, Bizans'ın doğu cephesinde Araplarla olan mücadelesinden istifade ederek Dobruca'ya kadar rahatça ilerlediler ve bu durum Bizans'ın Balkan sınırında ciddi bir tehditle yüzleşmesini zorunlu kıldı. Bizans hâkimiyetindeki Tuna havzasında beliren Bulgarların Balkanlardaki genişlemesine karşın, dönemin Bizans İmparatoru IV. Konstantinos (668-685) ancak Arapların 674-678 yılları arasındaki Konstantinopolis (İstanbul) kuşatmalarını bertaraf ettikten sonra sefer hazırlıklarını başlatabildi. 680 yılında Trakya üzerinden büyük bir orduyu gönderirken kendisi de deniz yoluyla Tuna'ya doğru harekete geçti. Fakat savaş arazisinin ordunun hareket kabiliyetini kısıtlaması ve Bulgarların ani taarruzunun etkisiyle hezimete uğrayan Bizans, Tuna Nehri ile Balkan Dağları arasındaki bölgeye yerleşen Bulgarlarla anlaşmak mecburiyetinde kaldı. 681 yılında yapılan bu antlaşmayla kendi toprakları üzerinde kurulan Tuna Bulgar Devleti'ni resmen tanıyan Bizans İmparatorluğu aynı zamanda Bulgarlara yıllık vergi vermeyi de taahhüt etti. Böylece Balkan Yarımadası'nda yaklaşık üç asır boyunca sürecek olan Bulgar-Bizans mücadelesi ortaya çıktı.[4]

Bu tarihten itibaren hiç şüphesiz Pliska merkezli yeni kurulmuş Bulgar Devleti'nin en sıkı siyasi, ekonomik ve askerî ilişkileri Balkanlar üzerinden sınır komşusu olduğu Bizans İmparatorluğuyla gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Bulgarların o zamana kadar Balkan coğrafyasında münferit gruplar hâlinde siyasi teşkilatlanmadan yoksun "Yedi Slav" kabilesini kendilerine tabi kılarak[5] bölge genelinde siyasi otoritelerini sağlamlaştırmaları ve güney ve güneydoğu yönünde sınırlarını genişletme çabaları bu ilişkilerin daha çok çatışma odaklı olmasına sebebiyet vermiştir.

Mamafih Bizans'ın Bulgar sınırına yakın Karadeniz'in batı kıyısı boyunca elinde tuttuğu jeopolitik konumu önemli birkaç şehir mevcuttu. Bunlar arasında en kuzeyde Burgaz Körfezi'nin kuzeydoğusunda Mesembria (Nesebar), ardından daha güneyde sırasıyla Ankhialos (Pomorie), Develtos (Burgas) ve Sozopolis şehirleri gelmektedir. Bu şehirler sadece Konstantinopolis'e giden nispeten düz sahil yolunu kontrol etmekle kalmayıp aynı zamanda doğal limanları ve verimli hinterlandı ile Bulgarlara yönelik seferler için askerî üs olarak da kullanılmışlardır.[6] Bundan dolayıdır ki bu bölgeler Bulgar-Bizans çatışmasının yoğun bir şekilde yaşandığı ve birçok savaşın yapıldığı alanlardır. Bu çalışmanın konusu da bahsi geçen savaş merkezlerinden biri olan Ankhialos bölgesidir. Bu araştırma kapsamında, Ankhialos'un her iki devlet için önemi sorgulandıktan sonra bu bölgede farklı tarihlerde gerçekleşen üç büyük savaşın neden ve sonuçlarına göz atılacaktır.

1. Ankhialos'un Önemi

V. yüzyılın ikinci yarısında Hun İmparatorluğu'nun dağılmasıyla bütün Balkan topraklarında bir otorite boşluğu meydana geldi. Attila'nın ordularının tahrip ettiği Tuna'nın güneyindeki büyük istihkâm kentlerinin çoğu, harabe hâle gelerek nüfusu azaldı. Roma'nın bu coğrafyada egemenliğini güçlükle sağlayabilmesi, Dinyeper üzerinden Tuna'ya doğru hareket eden yeni halkların istilalarına kapı araladı.[7]

İmparator I. Iustinianos (527-565), Doğu Balkanlarda imparatorluğun kontrolünü yeniden tesis etmek için bölgedeki istihkâmların çoğunun bakımını yaptırdı. Ankhialos kenti de İmparator'un Balkan topraklarını kuzey "barbarlarına" özellikle Slavlara ve Bulgarlara karşı savunmayı amaçlayarak Tuna boyunca inşa ettirdiği bir dizi kale sisteminden biriydi. Kaisareialı Prokopios'un *De Aedificiis* (Binalar Hakkında) adlı eserinde detaylıca aktardığı malumata göre, Ankhialos şehri önceden korunaklı duvarlara sahip olmadığından barbar akınlarına müsait bir yapıdaydı. Ancak Trakya genelinde olduğu gibi I. Iustinianos'un burayı da imar ettiği ve surlarla çevrili bir şehir hâline getirdiği kaydedilmektedir.[8]

Gelgelelim I. Iustinianos'un bu büyük çabası birçok kez Slav ve Bulgar akınlarıyla sınandı ve VI. yüzyılın ortalarında çıkagelen Avarlar tarafından sonuçsuz bırakıldı. İmparatorluğun Balkanlardaki politikasını meşgul eden Avarlar, 583'te barışın sürdürülmesine karşılık Bizans'tan aldıkları yıllık haraç miktarına (80.000) 20.000 daha eklenmesi talepleri İmparator Mauricius (582-602) tarafından reddedilince sırasıyla Singidunum (Belgrad), Augustae, Viminacium ve Ankhialos'u ele geçirdiler. Avarlar, 588 yılında önceki akınlarına benzer şekilde Ankhialos'a ve Anastasios surlarına karşı saldırılarını yenilediler.[9]

VII. yüzyılın ortalarına doğru Avarların gücünün azalarak Karadeniz çevresinden çekilmeleriyle yerlerini, gittikçe kuvvetlenen ve kendi hanlarının idaresinde bir devlet yapısına kavuşan Bulgarlar aldı.

[1] Halkını 'toplayan' anlamındaki Kobrat/Kubrat, Bulgar tarihi için önemli bir belge niteliği taşıyan "Bulgar Hakanlar Listesi"nde *Kur-t, Kourt'* Bizans kaynaklarında (Theophanes ve Patrik Nikephoros) *Kobratos, Kuvratos* şeklinde geçmektedir. Bkz. Louis Bazin, *Eski Türk Dünyasında Kronoloji Yöntemleri*, Çev. Vedat Köken, TDK Yayınları, Ankara, 2011, s. 463; Peter B. Golden, *Khazar Studies*, Vol. I, Akadémiai Kiado, Budapest, 1980, s. 44. İsim hakkındaki tartışmalar için bkz. İbrahim Kafesoğlu, *Bulgarların Kökeni*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1985, s. 12-13.

[2] Asparukh, Esperih, İsperih şekillerinde kaynaklarda geçen isim "delice doğan" manasındadır. Bkz. Bazin, *Eski Türk Dünyasında…*, s. 474-475; Kafesoğlu, *Bulgarların Kökeni*, s. 17; Ali Ahmetbeyoğlu, "Bulgar Hakanlar Listesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 14, (1994), s. 4.

[3] *The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Near Eastern History, AD 284-813*, Trans. Cyril Mango, Roger Scott, Clarendon Press, Oxford, 1977, s. 498; *Nikephoros Patriarch of Constantinople: Short History*, Trans. Cyril Mango, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 1990, s. 89; Golden, *Khazar Studies*, s. 45.

[4] *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 498-499; *Nikephoros Patriarch of Constantinople*, s. 91; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 2019, s. 117-118; Robert Browning, *The Byzantine Empire*, The Catholic University of America Press, Washington, 1992, s. 51-52; Istvan Zimonyi, "Bulgarlar ve Ogurlar", *Türkler*, Cilt II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 1063; Ayşe Kayapınar, "Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devleti", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt I, (Ed. Bilgehan A. Gökdağ - Osman Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2017, s. 111.

[5] *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 499; Steven Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, G. Bell&Sons, London, 1930, s. 28; Dimitri Obolensky, *The Byzantine Commomwealth, Eastern Europe, 500-1453*, Praeger Publishers, New York, 1971, s. 64; Florin Curta, *The Making of the Slavs: History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500-700*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s. 347.

[6] Panos Sophoulis, *Byzantium and Bulgaria, 775–831*, Brill, Leiden, 2012, s. 54.

[7] Stephen Mitchell, *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi MS 284-641*, Çev. Turhan Kaçar, TTK Yayınları, Ankara, 2020, s. 600-601.

[8] Procopius, *Buildings*, III, https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Buildings/3*.html, Loeb Classical Library, 1940, s. 219, (Erişim tarihi: 15.10.2021).

[9] *The History of Theophylact Simocatta*, Trans. Michael and Mary Whitby, Oxford University Press, Oxford, 1986, s. 24-25, 154-155; *The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus*, Trans. Michael Whitby, Liverpool University Press, Liverpool, 2000, s. 301; Mitchell, *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi*, s. 604-605.

Bulgarların Tuna havzasında belirmesiyle sınır hattında yer alan Ankhialos ve diğer önemli liman kentleri, Bizans İmparatorluğuyla olan mücadelede merkez hâline geldiler. Bunun nedeni imparatorluğun yüzyıllar boyunca bu yerleri taarruz harekâtları için manevra sahası olarak kullanmasıdır. Örneğin; İmparator Mauricius ve generallerinin 591'de Avar tehdidine karşı saldırılarında merkez, Ankhialos askerî kamp bölgesiydi.[10] Özellikle Ankhialos'un askerî kamp alanına sahip olması, bu liman kentine ayrı bir önem atfedilmesine sebep olmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ifade edileceği gibi Bizans'ın Bulgar saldırılarında yine Ankhialos'u etkin bir şekilde kullandığı görülmektedir.[11]

Ankhialos'un aktif savaş bölgelerinden biri olmasında bulunduğu konumun etkisi hayli fazladır. Bizanslıların hâkim olduğu coğrafyadaki iyi organize edilmiş yol ağı, şehirler arası bağlantıyı kurarken aynı zamanda imparatorluğun otoritesinin de yayılmasını kolaylaştırmıştır. Balkan Yarımadası'nın engebeli coğrafi yapısında doğu ve batı yönünde bir takım dağ geçitleriyle tamamlanan üç ana geçiş güzergâhı (bkz. Harita 1) hem Bizanslıların seferlerinde hem de rakipleri Bulgarların akınlarında kullanılmıştır. Bunlardan ilki ve en önemlisi Adrianopolis (Edirne) üzerinden Konstantinopolis'i Singidunum (Belgrad)'a bağlayan *Via Militaris* (Ordu Yolu) yoludur. İkincisi, *Via Egnatia* (Egnatia Yolu) olarak adlandırılan güney Balkanlar boyunca doğu-batı yönünde uzanarak Adriyatik kıyısındaki Dyrrhakhion (Draç)'u Thessalonike (Selanik) ve daha sonra Konstantinopolis'e bağlayan yoldur. Sonuncu ana yolun rotası ise Karadeniz'in batı kıyısı boyunca liman şehirleri Ankhialos, Mesembria ve Odessos (Varna)'a ve ardından Tuna ağzına kadar devam etmektedir.[12]

Ayrıca gelişmiş Karadeniz liman ve rıhtım ağı ve Bizans gemilerinin kıyı seyri için tasarlanmış olması, Bizans'ın deniz yollarını tercih etmesinde önemli amillerdendir. Bu yollar vasıtasıyla büyük liman kentleri Konstantinopolis'e bağlanmıştır. Nitekim bu meşhur kıyı deniz yollarından birisi, imparatorluk başkentini Karadeniz'in batı sahilindeki Ankhialos ve Tuna deltasında yer alan limanlara bağlıyordu. Oradan kuzeybatı şeridi boyunca devam ederek Dinyeper ve Dinyester nehirlerine ve ardından kuzey Karadeniz kıyılarına, Khersones'e ulaşmaktaydı. Bu durum kaynak yazarlarının belirttiği gibi liman şehirlerinin askerî amaçlar için kullanıldığı kadar ticari amaçlar için de kullanılmasına imkân sağlamıştır.[13]

Ankhialos ve diğer liman şehirlerine ticaret gözüyle bakıldığında, bu bölgedeki Bulgar-Bizans mücadelesi daha net anlaşılabilir. Trakya tahılının Bizans şehirlerine ihraç edilmesi ve Konstantinopolis ve Akdeniz dünyasında üretilen eşyaların Balkan içlerine ulaştırılması, Bulgarların hâkim olduğu topraklardaki kara yoluyla ve ayrıca Karadeniz'in batı kıyısındaki liman şehirleri aracılığıyla mümkün olmuştur. Bizans'ın söz konusu limanları ticari anlamda kaybetmek istemeyişi ve Bulgarların güney istikametindeki genişleme çabaları, kaçınılmaz olarak bu bölgede Bulgar-Bizans çatışmasını tetiklemiştir. İmparatorluğun kaynak tedarikinde başta Tuna Bulgarlarına olmak üzere, boğazın kuzeyindeki halklara bağımlı olması ve Bulgar Hanlığı'nın Konstantinopolis'te ticari beklentiler içinde olması, şartların her iki devlet için de hassaslığını ortaya koymaktadır. Nitekim Bulgar ve Bizans devletleri arasında 716 yılındaki antlaşmada ve 812 yılında önerilen uzlaşmada yer alan ticari hükümler ile ticaret konusunda bir anlaşmazlık yüzünden Symeon döneminde ortaya çıkan 894 yılı savaşı, Burgaz Körfezi'ndeki Ankhialos ve Mesembria gibi limanlarla Bizans başkenti Konstantinopolis arasında gerçekleşen ticari faaliyetlerin birer göstergesidir.[14]

Karadeniz kıyısında Burgaz Körfezi denilen bu sahada Bulgar-Bizans çatışmasının sıklıkla yaşanmasındaki bir diğer neden, Bizans'ın sahip olduğu deniz gücüdür. Bulgar Devleti'nin Bizans deniz gücüne karşılık verememesi, Bulgarları Karadeniz kıyılarından saldırılara açık hâle getirdi. Bulgarların hiçbir zaman büyük bir donanma geliştirememesi, Karadeniz'in uzun yıllar rakipsiz bir şekilde Bizans hâkimiyetinde kalmasına neden oldu. Böylece imparatorluk donanması, Bizans'ın özellikle Karadeniz'deki saldırı politikalarında ciddi yarar sağladı.[15]

Bulgarların Dobruca'ya geldikleri ilk andan itibaren imparatorluk donanması, Bulgarlara karşı girişilen stratejik seferlerde hem imparatorluğun askerî birliklerini ve mühimmatlarını takviye etme hem de Avrasya bozkırından göçebe müttefiklerini Tuna karşısına taşıma konularında büyük ölçüde kolaylık sağladı. Ayrıca Bizans'ın gemi trafiğine elverişli Karadeniz sahili veya Tuna kıyısındaki, imparatorluk filosunun rahatlıkla devriye gezebildiği, düşman topraklarına yakın kilit noktalara -Ankhialos, Mesembria, Develtos gibi- ciddi şekilde askerî yatırım yapmasını kolaylaştırdı. Böylece bu durum, Bizans'ın her iki cephede de saldırı düzenlemesine imkân tanıyarak Bulgarlar karşısında avantajlı hâle gelmesini sağladı.[16]

Buna ek olarak, Karadeniz'in batı kıyısındaki bu mevkiler Bizans başkentine yapılabilecek olası saldırıları engelleme noktasında aşırı öneme sahiptiler. Karadeniz'in kuzeyinden gelebilecek göçebe toplulukların akınlarına karşı savunma merkezi niteliğindeydiler. Nitekim Bulgarların zayıfladığı onuncu yüzyılın ortalarından itibaren Rus, Peçenek ve Macar tehlikesi bu müstahkem şehirlerin ehemmiyetini arttırdı.[17] Bununla beraber bu yerler, Bulgar Devleti'nin başkenti Pliska'ya (893 yılından sonra Preslav'a) yakınlıkları (bkz. Harita 2) sebebiyle de Bizans saldırı planlarında ayrıca önemliydiler. Özellikle Ankhialos'ta gerçekleşen savaşlar, Bulgar-Bizans ilişkilerinde her iki devlet için de önemli sonuçların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

2. 708 Yılı Tervel-II. Iustinianos Savaşı

İkinci Bulgar hükümdarı Tervel[18] Han (702-718) dönemi, Bizans iç siyasetine dahil olacak kadar mühim gelişmelere sahne oldu. 695 yılında tahttan indirildikten sonra burnu kesilip Kırım'daki Khersones'e sürgün edilen II. Iustinianos (685-695; 705-711) ilk olarak sığındığı Hazarlardan umduğu yardımı bulamayınca Bulgar Hanı Tervel'e kardeşi Stephanos'u gönderdi. Mevcut Bizans İmparatoru II. Tiberios (698-705) ile arası iyi olmayan Tervel, devrik imparatorun teklifini memnuniyetle karşıladı. 705 senesinde ordusunun başında Konstantinopolis surları önüne gelen Tervel, II. Iustinianos'un ikinci kez Bizans tahtına oturmasını sağladı. Bunun karşılığında Bizans İmparatoru, Tervel'i saraya davet ederek ona

[10] *The History of Theophylact Simocatta*, s. 154-155.
[11] Ivan Hristov, *Mare Ponticum: Coastal Fortresses and Harbour Zones in the Province of Haemimont 5th-7th Century*, Unicart, 2018, s. 145-146.
[12] John Haldon, *Warfare, State and Society in the Byzantine World, 565–1204*, UCL Press, London, 1999, s. 54-56; Andreas Kuelzer, "The Byzantine Road System in Eastern Thrace: Some Embarks", *Byzantinische Forschungen*, C. 30, (2011), s. 179-180; Sophoulis, *Byzantium and Bulgaria*, s. 55-56.
[13] Hristov, *Mare Ponticum…*, s. 76-77.
[14] Obolensky, *The Byzantine Commomwealth*, s. 66; John L. Teall, "The Grain Supply of the Byzantine Empire, 330-1025", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 13, (1959), s. 117-118.
[15] R. J. Crampton, *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press, New York, 2005, s. 10.
[16] Arnold Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus and His World*, Oxford University Press, London, 1973, s. 337-338; Haldon, *Warfare, State and Society…*, s. 182.
[17] Alexandru Madgearu, *Byzantine Military Organization on the Danube, 10th–12th Centuries*, Brill, Leiden, 2013, s. 22, 45.
[18] Bulgar Hakanlar Listesi'nde *Tervel'*, Bizans kaynaklarında *Terbelis*, Latin ve Arap kaynaklarında *Terbellus* diye geçen isim 'direnmek, karşı koymak' anlamındadır. Bkz. Bazin, *Eski Türk Dünyasında…*, s. 478; Talât Tekin, *Tuna Bulgarları ve Dilleri*, TDK Yayınları, Ankara, 1987, s. 13.

birçok değerli hediyenin yanında -yabancı bir hükümdara tarihte ilk kez olmak üzere- *kaesar*[19] unvanını verdi.[20]

Bununla birlikte ikinci iktidarının ilk yıllarında kendisine ihanet edenleri cezalandırmak ve rakiplerini tasfiye etmekle meşgul olan II. Iustinianos, 708 yılına gelindiğinde barışı bozarak Bulgarlara savaş açtı. Muhtemelen Tervel'in daha fazla vergi ve haraç istemesi yüzünden daha önce verdiği tavizlerden pişman olan ve Bulgar müttefikinin daha güçlü ve tehditkâr bir hâle geldiğini fark eden Bizans İmparatoru,[21] Opsikion *thema*sının[22] süvari birliklerinden oluşturduğu ordusunu kara ve deniz yoluyla Trakya'ya sevk etti. Karadeniz kıyısındaki Ankhialos'a ulaşıldığında, donanmayı kalenin önüne demirledi ve askerlere kamp kurmaları için emir verdi. Ancak Bizans askerleri herhangi bir tehlikenin olmadığı hissiyatıyla rahat hareket ederek ordu disiplininden yoksun hâldeydiler. Bu durumdan casusları vasıtasıyla haberdar olan ve pusu kurma noktasında mahir olan Bulgarlar, aniden saldırıya geçerek Bizans kuvvetlerini bozguna uğrattılar. Büyük bir kıyım gerçekleştiren Bulgar ordusu birçok esir ve ganimet elde etti. Ordusundan geriye kalan az bir kısımla Ankhialos kalesine sığınan ve kapıları mühürleyen II. Iustinianos, üç gün boyunca Bulgarların kuşatması altında kaldı. Bulgarların sabrını gören İmparator, gece gizlice gemiye binerek -Theophanes'in ifadesiyle- "utanç içerisinde Bizans'a yelken açtı".[23]

Bulgar Hanı Tervel, bu zaferin ardından Pliska yakınlarında kendisini at üstünde uzun saçlı ve miğferli olarak betimleyen bir kabartma heykel yaptırmıştır. Madara heykeli olarak bilinen bu dev heykelin yanı sıra bastırdığı mühürlerinde de bu tasvir yer almaktadır.[24] Tervel'in zaferi, Ankhialos'un Bulgarların kontrolüne geçmesini sağlamasının yanında Bizans'tan büyük meblağlarda ödemelerini almaya devam etmesini de sağladı ve Bulgar Devleti'nin bölgesel bir Balkan gücü olarak konumunu perçinledi. Ayrıca zafer sonrası süreçte Bizans'a karşı devam eden akınların ve imparatorluk içerisindeki karışıklıkların neticesinde Bulgarlar önemli bir antlaşmaya imza attılar. 716 yılında Bizans İmparatoru III. Theodosios (715-717) ve Bulgar Hanı Tervel arasındaki antlaşma şartlarına göre, ilk olarak Trakya'da Meleona sınır hattı oldu. İkincisi, Bulgar Hanı'na ödenen yıllık haraç miktarı artırıldı. Üçüncüsü, karşılıklı esir, göçmen ve mülteci değişimi uygulandı. Son olarak, iki devlet arasındaki ticaret normalleştirildi ve resmî olarak düzene sokuldu. Bulgarlar böylece Konstantinopolis'te aktif bir pazara sahip oldular.[25]

Tervel'in Ankhialos'taki zaferi, sadece genç Bulgar Hanlığı'nı kudretli Bizans İmparatorluğu karşısında güçlü hâle getirmekle kalmamış, aynı zamanda varlığını iyice pekiştiren Bulgarların sonraki yıllarda Balkanlar üzerinden Bizans ile giriştikleri egemenlik mücadelesinde önemli bir başlangıç olmuştur. Her ne kadar Tervel'den sonraki hükümdarlar döneminde Bulgar iktidarı sarsıntılı ve dengesiz bir süreç yaşasa da zamanında elde edilen nüfuz sayesinde Bizans bu durumu lehine kullanmayı başaramamıştır.

3. 763 Yılı Bulgar Yenilgisi

718 yılında Tervel'in ölümünden sonra "Bulgar Hakanlar Listesi"ne göre, başa geçen iki Bulgar hanı (Tvirem' ve Sevar) dönemleri için kaynaklar sessiz kalmaktadır. Ancak bu dönem itibariyle Bulgar *boyar*ları (asilzadeleri) arasında, iki farklı görüş etrafında iktidar mücadelelerinin zuhur ettiğini öğrenmekteyiz. Bu görüşlerden ilki, Bizans ile anlaşarak barış sürecine girip Bulgar Devleti'nin varlığını pekiştirmek üzerine kuruluyken, diğer görüş ise Bizans İmparatorluğu ile savaş hâlini sürdürerek Bulgar Devleti'nin topraklarını genişletmeyi savunmaktaydı. Nüfuzlu soylu aileler arasında gerçekleşen bu güç mücadeleleri yüzünden Bulgar tahtı daimî surette değişikliklere maruz kaldı.[26]

Bulgar Hanlığı'nda iç kargaşa ortamı sürdüğü sırada Bizans tahtında olan V. Konstantinos (741-775), 754'te Bulgar sınırına müstahkem mevkiler inşa ettirdi ve bu yeni tahkim edilmiş bölgelere Erzurum (Theodosiopolis) ve Malatya'dan (Melitene) getirdiği Suriye ve Ermeni uyruklu kimseleri yerleştirdi.[27] Aynı yıl Bulgarlar, inşa edilen kalelerin 716 yılındaki antlaşmayı ihlal ettiği gerekçesiyle imparatordan fazladan haraç istediler. Ancak bu isteğin reddedilmesi üzerine harekete geçen Bulgarlar, Trakya'ya saldırarak Anastasios'un Uzun Duvarı'na kadar birçok yeri istila ettiler. Bulgarların imparatorluk arazisine saldırılarına karşılık büyükçe bir orduyla düşman topraklarına giren V. Konstantinos, Bulgar ordusunu mağlup ederek önemli bir zaferle başkente geri döndü.[28]

Bulgar kraliyet ailesi Dulo sülalesinden olmayan Kormisoş[29] (739-754), bahsi geçen yenilgiden sonra Bulgar *boyar*ları tarafından öldürülerek yerine Bizans kaynaklarında zikredilmeyen Vineh[30]

---

[19] Bizans İmparatorluğu'nda hiyerarşide en büyük ikinci unvan, ilk defa yabancı bir hükümdara verilmiştir. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 133; *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. I, (Edit. Alexander P. Kazhdan), Oxford University Press, New York, 1991, s. 363; Cüneyt Güneş, *Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları (IX. ve XI. Yüzyıllar)*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2021, s. 52-59. Ayrıca Tervel'in *kaesar* unvanını gösteren mühürleri için bkz. G. Zacos - A. Veglery, *Byzantine Lead Seals*, Vol. I/III, No. 2672, J. J. Augustin, Basel, 1972, s. 1441; Nicolas Oikonomides, *A Collection of Dated Byzantine Lead Seals*, No. 26, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 1986, s. 38-39.

[20] *Nikephoros Patriarch of Constantinople*, s. 103, 105; *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 522-523. Zlatarski gibi bazı araştırmacılar, Bizans kroniklerinde bahsi geçmemekle birlikte, Balkan Dağları ile Burgaz Körfezi arasında kalan Zagora adlı bölgenin de Tervel'e hediye olarak verildiğini ileri sürmüşlerdir. Bkz. Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 31; Robert Browning, *Byzantium and Bulgaria*, Temple Smith, London, 1975, s. 48; John V. A. Fine, *The Early Medieval Balkans*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1991, s. 74.

[21] Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 32; Géza Fehér, *Bulgar Türkleri Tarihi*, Çev. Heyet, TTK Yayınları, Ankara, 1984, s. 49; Osman Karatay, "Tuna Bulgarları", *Doğu Avrupa Türk Tarihi*, (Ed. Osman Karatay - Serkan Acar), Kronik Kitap, İstanbul, 2021, s. 261.

[22] Askerî, idari ve coğrafi olarak ayrılan ve idari ve askerî güce sahip bir *strategos* tarafından yönetilen bölgeler için kullanılan bir terim. Bkz. *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. III, s. 2034; Cüneyt Güneş, *Bizans Anadolusu'nda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi (VII. Yüzyıldan XI. Yüzyıla Kadar)*, TTK Yayınları, Ankara, 2021, s. 23-30.

[23] *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 525; *Nikephoros Patriarch of Constantinople*, s. 105; J. B. Bury, *A History of Later Roman Empire, from Arcadius to Irene (395-800)*, Vol. II, Macmillan and Co., London, 1889, s. 361-362; Güneş, *Thema Sistemi*, s. 170-171.

[24] Karatay, "Tuna Bulgarları", s. 262; Florin Curta, "Qagan, Khan or King? Power in Early Medieval Bulgaria (Seventh to Ninth Century)", *Viator*, XXXVII, (2006), s. 11-14. Ayrıca kabartma hakkında detaylı bilgi için bkz. Uwe Fiedler, "Bulgars in the Lower Danube Region, A Survey of the Archaeological Evidence and of the State of Current Research", *The Other Europe in the Middle Ages, Avars, Bulgars, Khazars, and Cumans*, (Edit. Florin Curta), Brill, Leiden, 2008, s. 202-207. Heykelin Krum'a ithafen oğlu Omurtag tarafından yaptırıldığına dair bilgi için bkz. Ali Ahmetbeyoğlu, "Madara Kaya Kabartması ve Kitâbeleri", *Tarih Dergisi*, S: 35 (1994), s. 35-54.

[25] Theophanes söz konusu antlaşmadan bir yüzyıl sonra Krum'un savaşları sırasında geriye dönük atıfta bulunarak bahsetmektedir. *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 681; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 33; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 75; Kayapınar, "Bulgarların Balkanlara Göçü…", s. 113.

[26] Stanley G. Evans, *A Short History of Bulgaria*, Lawrence&Wishart, London, 1960, s. 33.

[27] *The Chronicle of the Logothete*, Trans. Staffan Wahlgren, Liverpool University Press, Liverpool, 2019, s. 143-144; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 35-36.

[28] *Nikephoros Patriarch of Constantinople*, s. 145; *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 593.

[29] "Korunan" anlamındaki Kormisoş, Bizans kaynaklarında Kormesios olarak geçmektedir. Bkz. Bazin, *Eski Türk Dünyasında…*, s. 464.

[30] Bazin, *Eski Türk Dünyasında…*, s. 480; Tekin, *Tuna Bulgarları ve Dilleri*, s. 13.

(754-760) geçti. Selefiyle birlikte Vokil ailesine mensup olan Vineh'in saltanat yılları epey çalkantılıydı. Bunun nedeni Bulgarları imparatorluğun "baş düşmanı" olarak gören V. Konstantinos'un kesintisiz olarak sürdürdüğü seferlerine[31] karşın etkisiz ve barış yanlısı bir yönetim sergilemesiydi. Bundan dolayı savaş yanlısı Bulgar *boyar*ları ayaklanarak veraset yoluyla başa geçmiş hanlarını öldürüp yerine başka bir güçlü sülale olan Ugayin'den Teleç[32] (760-763)'i getirdiler.[33] Bulgar iç siyasetinde süregelen anlaşmazlıklara dikkat çekmesi açısından kaynaklarda 208 bin Slavın Bulgar topraklarını terk ettiği ifade edilmektedir. Karadeniz'den gemilerle kaçarak Bizans İmparatorluğu'na sığınan bu kalabalık göçmen grubu V. Konstantinos'un Bitinya (Bithynia)'ya yerleştirdiği kaydedilmektedir.[34]

Öte yandan taraftarlarının beklentilerini karşılamak üzere başa geçer geçmez Trakya'ya akınlar düzenleyen Teleç, bir dizi kaleyi ele geçirip yerleşim yerlerini talan etti. Bununla birlikte Bizans'tan gelecek saldırılara karşı ise sınırını kuvvetlendirme yoluna giderek çoğunluğu Slavlardan müteşekkil 20.000 kişilik yardımcı askerî birlikle savunma pozisyonunu güçlendirdi. Ne var ki öteden beri Bulgar sorununu kökünden halletmek isteyen Bizans İmparatoru V. Konstantinos, bu vesileyle 800 parçalık donanmayı Tuna havzasına gönderirken kendisi de kara yoluyla Trakya'ya doğru harekete geçti ve büyük çaptaki ordusunu Burgaz Körfezi'ndeki imparatorluk şehri Ankhialos'ta birleştirdi. 30 Haziran 763 tarihinde Teleç'in ordusuyla birlikte Bizanslıların kamp kurduğu alana gelmesiyle iki taraf arasında beş saat süren bir meydan savaşı gerçekleşti. Bulgar ve Slav kuvvetleri ağır bir yenilgi yaşarken, Bulgar Hanı Teleç savaş meydanından kaçmak durumunda kaldı.[35]

Bizans İmparatoru, bu büyük zaferin ardından başkentte törenlerle karşılandı ve hipodromda büyük şenlikler düzenlendi. Ayrıca imparatorluk başkentine getirilen esirler şehir halkına dağıtıldı ve Altın Kapı'nın dışında infaz edilmeleri emredildi. Diğer taraftan Bulgar cephesinde ise bu felaket ülke atmosferinde zaten gergin olan havayı daha da karamsar bir boyuta taşıdı. Teleç, ülke içinde birliği sağlayamadığından iktidarını korumakta güçlük çekti ve en sonunda öfkeli tebaası tarafından öldürülerek yerine Vokil soyundan Kormisoş'un "kayınbiraderi" Savin (763-766) getirildi.[36] Bu tarihten itibaren Bulgarlar arasında karışıklıklar hiç eksik olmadı ve iktidar mütemadi değişikliklere uğradı. Üstelik başa geçecek olan hükümdarın kim olacağı noktasında Bizans idaresi karar mercii konumuna geldi.[37]

763 yılı zaferi, Bizans'a iyice bunalım dönemine giren Bulgarlara karşı etkili bir hamle yapma imkânı tanıdı. Bulgar idaresine bela olan ayrışmaların farkında olan İmparator V. Konstantinos, yenilgi sonrası epey güçten düşerek zayıflamış Bulgar Devleti'ne istikrara kavuşmadan önce nihai darbeyi vurmayı amaçlayan yeni bir birleşik kara ve deniz harekâtı tertipledi. 21 Haziran 766 tarihli bu harekât için tüm askerî birliklerden donattığı 2600 savaş gemisini yine Ankhialos'a gönderdi. Fakat bu sefer, donanmanın karaya yaklaşmasıyla çıkan şiddetli rüzgâr sonucu bütün gemiler harap oldu ve birçok Bizans askeri suda boğuldu. Bunun üzerine İmparator, 17 Temmuz'da perişan bir hâlde başkente geri döndü.[38]

Bunun sonucunda Bulgar Hanı Savin, Bizans'ın saldırı planının akamete uğramasından dolayı imparatorlukla uygun koşullarda barışı yeniden müzakere etmek için iyi bir fırsat doğduğunu düşündü ve V. Konstantinos'a bir elçi gönderdi. Lakin bazı Bulgar *boyar*ları böylece Bizanslılar tarafından köleleştirileceklerini addedip bu durumu kabullenmeyerek ayaklanma başlattılar. Savin de maiyetindekilerle beraber Karadeniz üzerinden Konstantinopolis'e sığınmak zorunda kaldı.[39]

Mamafih 763 yılı Ankhialos Zaferi, Bizans İmparatorluğu'nun ilk Bulgarların Tuna bölgesine geldiklerinden beri onları ortadan kaldırmaya yönelik güttüğü politikanın ilk ciddi kazanımı olmuştur. Zira bundan önce Bulgarlar, Bizans'a karşı üstünlüklerini koruyarak imparatorluktan çeşitli haklar elde etmeyi başarmışlardı. Ancak V. Konstantinos'un ölümüne değin sürdürdüğü askerî ve diplomatik mücadele sayesinde imparatorluğun Kuzey Balkanlardaki kudreti Mauricius dönemindeki gibi zirveye taşınmış olmasına rağmen, Bulgar Devleti'ne boyun eğdirilememiştir. Hatta 763 yılında kazanılan Ankhialos zaferi dahi Bizans'ın Bulgarları Balkan coğrafyasından çıkarmasına yetecek ve Bulgar tehlikesini ortadan kaldıracak ölçüde bir kazanç sağlamamıştır.

4. Sonraki Yıllarda Ankhialos'un Durumu

780-790 yılları arasında oğlu VI. Konstantinos (780-797)'un naipliğini üstlenen Eirene, Balkanlardaki Slav nüfusunu kontrol altına almak ve olası Bulgar saldırılarını engellemek maksadıyla civar bölgeyi koruyacak askerî birliklere güvenli alanlar sağlayan bir dizi kalenin ve müstahkem yerleşim yerinin yeniden yapımına ya da tamirine karar vererek 784 yılında büyük bir orduyla Trakya'ya doğru yola çıktı. VI. Konstantinos ile ilk olarak V. Konstantinos'un Bulgarlara karşı sürdürdüğü savaşlar sırasında tahrip edilen Ankhialos'a gelen Eirene, bu şehrin tahkimatlarının onarımını yaptırarak Philippopolis (Filibe) istikametinde yoluna devam etti.[40] Eirene'nin iktidarı döneminde dış politikadaki en büyük başarı olan bu "Trakya turu" sayesinde Bulgar sınırındaki kalelerin -Ankhialos, Beroia (Irenopolis)[41] ve Philippopolis- güçlendirilmesinin yanında Slav nüfusunun yoğunlukta olduğu bereketli arazilerin kontrolü Bizans'ın eline geçti.[42]

Güçlü Bulgar Hanı Krum (803-814) döneminde Bizans İmparatoru I. Nikephoros (802-811)'a karşı 26 Temmuz 811 tarihinde kazanılan zafer Bulgar Devleti tarihinin en önemli olaylarından biridir. Bu savaşta Bizans hükümdarı katledilerek Krum'un ve Bulgarların şöhreti artmıştır.[43] Ertesi yıl Bulgar Hanı, kuzey Trakya'daki Bizans kale zincirlerini daha fazla kendi devletine bir tehdit oluşturmasını istemediğinden ele geçirmeye ya da yok etmeye karar verdi. Çünkü bu kaleler aracılığıyla Bizans kara ve deniz yolundan düzenlediği seferlerinde bu merkezleri etkin şekilde kullanmaktaydı. Bundan dolayı ilk olarak Konstantinopolis'i Karadeniz liman kentleri,

[31] Ostrogorsky imparatorun 9 sefer yaptığını bildirmektedir. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 156. V. Konstantinos'un seferlerinin ana amacı ise Bizans'ın o dönemin en önemli tarım bölgesi olan Trakya'ya Bulgarların genişlemesini durdurmaktı. Bkz. Jonathan Shepard, "Slavs and Bulgars", *The New Cambridge Medieval History, c. 700-900*, Vol. II, (Edit. Rosamond McKitterick), Cambridge University Press, 2008, s. 232-233.

[32] Bizans kaynaklarında Teletzes veya Telessios diye anılmaktadır. Bkz. Bazin, *Eski Türk Dünyasında…*, s. 480.

[33] Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 38.

[34] Bury, *A History of Later Roman Empire*, s. 471; Güneş, *Thema Sistemi*, s. 168.

[35] *Nikephoros Patriarch of Constantinople*, s. 149; *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 599; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 39.

[36] *Nikephoros Patriarch of Constantinople*, s. 151; *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 599.

[37] Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 157.

[38] *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 605; *The Chronicle of the Logothete*, s. 145-146.

[39] *Nikephoros Patriarch of Constantinople*, s. 151; *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 599.

[40] *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 631; *The Chronicle of the Logothete*, s. 150; Sophoulis, *Byzantium and Bulgaria*, s. 162.

[41] Bu yerin günümüzdeki konumu hakkında bkz. Nicolay Sharankov - Dimitar Yankov, "A 784 AD Inscription of Constantine VI and Irene from Beroe-Irenopolis (Modern Stara Zagora, South Bulgaria)", *Archaeologia Bulgarica*, XII/1, (2008), s. 77-86.

[42] Warren Treadgold, *The Byzantine Revival, 780-842*, Stanford University Press, Stanford, 1988, s. 73, 124.

[43] *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 673-674. Ayrıca bkz. "9. Yüzyıl Bizans Kroniği Scriptor İncertus (811 Kroniği)", Çev. Hüseyin Uçar, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C. 127, S: 251 (2021), s. 367-374.

Ankhialos ve Mesembria'ya bağlayan ana kara yolunu kesmek için harekete geçti ve Burgaz Körfezi'nin ortasındaki kuzey-güney sahil yolunu kontrol eden Develtos'a saldırdı. Şehrin duvarlarını yıktırarak ahalisini Bizans'ın yaptığı gibi kendi topraklarına yerleştirdi.[44]

Bizans'ta başa geçen I. Mikhail Rangabe (811-813), Krum'a karşı yola çıktıysa da daha sonra Opsikion ve Thrakesion *thema*larındaki[45] birlikler arasında çıkan isyan yüzünden geri dönmek zorunda kaldı. Bulgarlar ise bu fırsatı değerlendirerek Makedonya ve Trakya içlerine kadar nüfuz ettiler. Durumdan haberdar olan Ankhialos'un da içinde bulunduğu civardaki garnizon birlikleri, herhangi bir savaştan çekindiklerinden görev yerlerini terk ederek birçok kaleyi ve mevkii boş bıraktılar. Bunun sonucunda, dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğinde I. Nikephoros'un Anadolu'dan Slavların yoğun olduğu Struma (Strymon) bölgesine getirttiği göçmen kitle yurtlarına geri dönme imkânı yakalayarak yola koyuldu. Bu suretle sabık imparatorun bölgede uygulamaya çalıştığı iskân politikası başarısızlıkla sonuçlandı.[46]

812 yılının sonuna doğru Karadeniz'in batı kıyı şeridinde yer alan -Ankhialos, Develtos, Sozopolis- imparatorluğun sınır kale hattı Bulgarların eline geçti ve Bizans ile Trakya üzerindeki sınır güneye doğru çekilirken stratejik olarak askerî durum Bulgarların lehine döndü. Her ne kadar Bizans'ın önemli donanma üsleri Bulgarların eline geçse de deniz gücünden mahrum olmalarından dolayı Karadeniz üzerinde bir hâkimiyet kuramamışlardır.[47]

Krum'dan sonraki Omurtag (814-831) döneminde ise 816 senesinde yapılan otuz yıllık anlaşma gereğince Develtos her iki devlet arasında sınır oldu. Develtos'un güneyindeki Sozopolis ve Agathopolis gibi şehirler Bizans'a geçerken; Ankhialos ve Mesembria Bulgarların egemenliğinde kaldı. Bunun yanında Develtos ve Ankhialos gibi şehirler nüfustan arındırılmış topraklar hâline getirildi.[48] 853 yılına gelindiğinde Bulgar hükümdarı I. Boris (852-889), Sicilya'da Arap tehdidiyle meşgul olan ve reşit olmayan İmparator III. Mikhail (842-867) adına hareket eden bir naiplik tarafından yönetilen Bizanslılardan, Trakya'da istediği ek toprak imtiyazları sayesinde Develtos ve Ankhialos'un durumunu pekiştirdi.[49]

Ancak Bulgar Devleti'nin Hristiyanlaşma sürecinde 862 yılında Frank Krallığı ile ittifak kurması, Bizans'ın zorunlu olarak da olsa Bulgarlarla iyi ilişkiler kurmaya çalışmasını tersine çevirdi. Çünkü bu ittifak, Güneydoğu Avrupa'daki güç dengesini değiştirebilecek nitelikteydi. Bundan dolayı Bizans İmparatoru III. Mikhail vakit kaybetmeden ertesi sene Karadeniz üzerinden Bulgarlara saldırdı. Bulgar hükümdarı Boris, hazırlıksız yakalanması ve Franklardan yardım gelmemesi sonucu yenildi ve Bizans'ın şartlarına boyun eğmek zorunda kaldı. Antlaşma şartları uyarınca Boris, Frank Kralı ile ittifakından çekilmeyi, Hristiyanlığı Bizans'tan almayı ve Bizans din adamlarının Bulgar topraklarına girmesini kabul etti. Bunun haricinde, III. Mikhail Karadeniz'in batı kıyısındaki Mesembria, Develtos ve Ankhialos şehirlerini de imparatorluk kontrolüne aldı. Böylelikle Ankhialos üzerindeki hâkimiyet yeniden Bizanslılara geçmiş oldu.[50]

5. Symeon'un 917 Yılı Zaferi

Onuncu yüzyılın başlarında Bulgar Devleti tarihinin en güçlü hükümdarlarından Symeon (893-927)'un döneminde, Bizans İmparatorluğu'na karşı gerçekleştirilen birçok sefer Bulgar-Bizans ilişkisine damgasını vurmuştur. Sekizinci yüzyılın ortalarında Bulgar Hanlığı'nın içinde bulunduğu istikrarsızlık ve bu durumdan istifade eden Bizans'ın özellikle V. Konstantinos zamanında ardı arkası kesilmeyen seferlerine zemin hazırlamıştı. Hatta daha önce bahsettiğimiz 763 yılındaki büyük hezimetin yaşanmasına sebebiyet vermişti. Bununla birlikte bu tarihten yaklaşık yüz elli yıl sonra durum tersine dönerek bu kez, Bizans İmparatorluğu dâhilinde kaos ortamı hâkimken, Bulgar Devleti'nde ise güçlü bir hükümdar olan Symeon dönemiyle altın çağ yaşanmaktaydı.

Bulgar-Bizans savaş döneminin yeniden canlanmasına sebep olan olay, 896 yılında iki devlet arasında imzalanan antlaşmanın mucibince her yıl ödenmesi gereken verginin iktidara gelir gelmez Bizans İmparatoru Aleksandros (912-913) tarafından reddedilmesidir. Saltanatının başlangıcından itibaren gücünü artıran Bulgar hükümdarı Symeon, bu durumu fırsat bilerek savaş hazırlıklarına girişti. Savaş perdesini aralayan Aleksandros ise 6 Haziran 913 tarihinde öldü ve yerine yedi yaşındaki yeğeni VII. Konstantinos (913-959) geçti. Onun adına devlet işlerinin yönetimini başkanlığında Patrik Nikolaos'un bulunduğu bir heyet devraldı.[51]

Symeon, ordusuyla beraber 913 yılının Ağustos ayında imparatorluk başkentine kadar çok fazla dirençle karşılaşmadan ulaştı ve Blakhernai Sarayı ile Altın Kapı arasında yer alan bölgeye yerleşti. Ancak muhteşem Bizans surlarına karşı öncülleri gibi gücünün yetersiz olduğunu kavradı ve barış teklifinde bulundu. Symeon, genç İmparator VII. Konstantinos'un naipliğini üstlenen Patrik Nikolaos tarafından büyük bir törenle başkentte ağırlandı ve daha sonra patrik ona kendi tacını[52] giydirdi.[53] Barış müzakereleri neticesinde birikmiş vergilerin tahsili yanında Symeon, genç imparatorun kendi kızlarından biriyle evlenme sözünü de alarak ülkesine geri döndü. Böylece Bulgar hükümdarı öteden beri istediği imparatorluk tacına *basileopator*[54] (imparatorun babası) unvanıyla bir adım daha yaklaşmış olacaktı.[55]

Bununla beraber Symeon ülkesine döner dönmez Bizans iktidarında değişiklik meydana geldi ve Patrik Nikolaos -muhtemelen verdiği tavizler yüzünden- naiplik makamından uzaklaştırıldı ve yerine imparatorun annesi Zoe geldi. İmparatoriçe, evlilik ahdini

[44] *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 679; V. N. Zlatarski, "Kurum Han", Çev. M. Türker Acaroğlu, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S: 10-11 (1982), s. 130; Sophoulis, *Byzantium and Bulgaria*, s. 222; Dennis P. Hupchick, *The Bulgarian-Byzantine Wars for Early Medieval Balkan Hegemony*, Palgrave Macmillan, 2017, s. 91-92.

[45] Bu bölgelerin hangi coğrafyaları kapsadığı hakkında bkz. Güneş, *Thema Sistemi*, s. 178-185, 198-204.

[46] *The Chronicle of Theophanes Confessor*, s. 679; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 55-57; Treadgold, *The Byzantine Revival*, s. 181.

[47] Browning, *Byzantium and Bulgaria*, s. 137.

[48] Obolensky, *The Byzantine Commomwealth*, s. 81-82; Browning, *Byzantium and Bulgaria*, s. 51; Madgearu, *Byzantine Military Organization…*, s. 13.

[49] John Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, Trans. John Wortley, Cambridge University Press, New York, 2010, s. 92.

[50] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 90-92; Obolensky, *The Byzantine Commomwealth*, s. 84; Browning, *Byzantium and Bulgaria*, s. 55; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 118; Hupchick, *The Bulgarian-Byzantine Wars…*, s. 136; Madgearu, *Byzantine Military Organization…*, s. 16; Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, Çev. Esra Ermert, YKY, İstanbul, 2021, s. 243.

[51] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 190-191; *The Chronicle of the Logothete*, s. 220; Browning, *The Byzantine Empire*, s. 102-103; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 257.

[52] Ostrogorsky'e göre, Symeon patriğin elinden 'imparatorluk tacını' giymiştir. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 244-245. Bu konudaki tartışmalar için bkz. G. A. Loud, "A Re-Examination of the 'Coronation' of Symeon of Bulgaria in 913", *The Journal of Theological Studies*, Vol. 29, No. 1, (1978), ss. 109-120; Ian Mladjov, "The Crown and the Veil: Titles, Spiritual Kinship, and Diplomacy in Tenth-Century Bulgaro–Byzantine Relations", *History Compass*, Vol. 13/4, (2005), ss. 171-183.

[53] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 194; *The Chronicle of the Logothete*, s. 223-224; *Theophanes Continuatus*, Trans. Paul Stephenson, http://web.archive.org/web/20010713052818/http://homepage.mac.com/paulstephenson/trans/theocont1.html, 1998 (Erişim tarihi: 01.11.2021); Browning, *The Byzantine Empire*, s. 104.

[54] Unvan hakkında bkz. *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. I, s. 263-264; Güneş, *Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları*, s. 151.

[55] Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 157; Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus and His World*, s. 366.

reddettiğini ilan ederek Symeon'un imparatorluk yolundaki beklentilerine ket vurdu.[56] Bulgar Hanı'nın Bizans'a karşı uzun süre devam edecek olan amansız düşmanlığı bu andan itibaren başladı. Symeon, aldığı haber üzerine harekete geçerek 914 yılında Adrianopolis (Edirne)'i zapt etti. Sonraki yıllarda Dyrrhakhion (Draç) ve Selanik'e kadar olan Bizans arazisi Bulgar akınlarıyla tahrip edildi. Hatta 916 yılında Korinthos (Korint) Körfezi'ne kadar olan bölge dahi Bulgar saldırılarının hedefi oldu.[57]

İmparatoriçe Zoe, Symeon'un bir türlü sonu gelmeyen saldırılarını nihayete erdirmek adına büyük bir sefer hazırlığı başlattı. Bundan dolayı öncelikle doğu cephesinde Araplarla hızlıca anlaşma yoluna gitti ve doğudaki askerî birlikleri batıya kaydırarak büyük bir ordu topladı.[58] Bulgarları tamamen ortadan kaldırma niyetinde olan İmparatoriçe, aynı zamanda kuzey bozkır halkları Peçenekler, Macarlar ve Sırplardan destek arayışında bulunarak onlara elçiler gönderdi.[59]

Bizans ordusu, İmparatoriçe'nin güvenini kazanmış Leon Phokas komutasında Karadeniz kıyısı boyunca düşman topraklarına kadar ilerledi. İmparatorluk donanmasının başında ise *droungarios*[60] unvanıyla Ermeni I. Romanos Lekapenos bulunuyordu. 20 Ağustos 917 tarihinde Ankhialos yakınındaki Akheloos mevkiinde gerçekleşen savaşta sayıları tam olarak bilinmeyen Symeon'un ordusu, Bizans kuvvetlerini feci bir şekilde yenilgiye uğrattı. Yüksek rütbeli pek çok komutanını kaybeden Leon Phokas yanındaki çok az adamla birlikte güçlükle Mesembria (Nesebar) üzerinden başkente kaçabildi.[61]

Savaşın kaybedilmesindeki etkenlerden birisi, donanmanın başında olan I. Romanos'un müttefikleri Peçenekleri Tuna'nın güneyine nakletmeyi kabul etmemesidir. I. Romanos'un Khersones *strategos*u Ioannes Borgas ile aralarındaki anlaşmazlık yüzünden müttefikleri Peçenekler ülkelerine geri döndü ve bundan dolayı Bizans yalnız başına savaşa girmek zorunda kaldı. Böylece Symeon, iki cephede birden savaşma zorunluluğu kalmadan birliklerini sadece güney taraftaki Bizans kuvvetlerinin üzerine sürebildi ve neticesinde büyük bir zafer elde etti.[62]

Bu zaferin ardından Symeon tekrardan Trakya üzerinden Konstantinopolis'e doğru harekete geçti. İmparatoriçe Zoe derhal bir ordu toparlayarak komutasına yine Leon Phokas'ı getirdi. Fakat Konstantinopolis yakınlarındaki Katasyrtai'de Bizans ordusu yenilgiden kurtulamadı. 917 zaferiyle önündeki engelleri kaldıran Bulgar hükümdarı, sonraki süreçte Balkan Yarımadası'nda egemen hâle geldi. Symeon hâkimiyet sahasını Karadeniz'den Korinthos Körfezi'ne kadar genişletmeyi başardı.[63]

Aslında Symeon'un siyasi-ideolojik hedefi Konstantinopolis'i ele geçirerek imparatorluk tacını giymekti. Küçük yaşta Bizans başkentinde eğitim gören Symeon, Bizans toprakları üzerinde yeni ve cihanşümul bir imparatorluk kurma hayaline sahipti.[64] Ne var ki Symeon'un sahip olduğu bu hayali esasen kendi hedefine ulaşmada bir engel oldu. Çünkü onun daimî surette Bizans'ı yıpratması ve zaferler kazanması, mevcut Bizans yönetimin çöküşünü hızlandırarak askerî rejimin gerekliliğini ortaya çıkardı. Nihayetinde Romanos Lekapenos güç yarışını kazanarak hükümetin dizginlerini eline aldı ve niyabet makamında olan İmparatoriçe Zoe ve yardımcılarını zaman içerisinde saf dışı bırakmayı başardı. Dahası giderek şahsî hâkimiyetini güçlendiren Romanos, 919 yılının Mayıs ayında kızı Helene ile genç İmparator VII. Konstantinos'u evlendirerek *basileopator* unvanını elde etti. Ertesi yıl 24 Eylül'de damadı onu *kaesar*lığa yükseltti ve yine aynı yılın sonunda 17 Aralık'ta bu kez onu "müşterek imparator" ilan etti.[65]

Böylelikle Bulgar sınırlarını üç denize (Karadeniz, Adriyatik ve Ege) kadar genişleterek aynı zamanda mükemmel bir askerî lider olduğunu gösteren Çar Symeon'un kazandığı savaşların neredeyse hiçbir anlamı kalmadı. Üstelik 927 yılındaki ölümünden sonra yerine geçen oğlu Çar Peter (927-969)'ın iktidarının başlangıcında, Karadeniz'in batı kıyısı boyunca elde edilen Mesembria, Ankhialos, Develtos ve Sozopolis şehirleri tekrardan Bizans'ın hâkimiyetine bırakıldı.[66]

Sonuç

Tuna havzasında görüldüklerinden itibaren Bulgarlar, Bizans'ın Balkan toprakları için her zaman ciddi bir tehdit unsuru olmuşlardır. Devletin kurucusu Asparuh'un ilk yıllarında kavimleri dize getiren imparatorluk karşısında büyük bir zafer kazanması ve onu haraca bağlaması genç Bulgar Devleti'nin kaderini belirlemiştir. İki devlet arasında onuncu yüzyılın sonlarına değin süren Balkan Yarımadası'ndaki hâkimiyet mücadelesinde, sınır hattında yer alan Ankhialos, her biri Bulgarları Balkanlardan atmayı hedefleyen üç büyük savaşa tanıklık etmiştir. Karadeniz'in batı sahil şeridindeki Bizans şehri Ankhialos, başkent Konstantinopolis'ten Balkanlara ulaşımı sağlayan üç ana geçiş güzergâhından birinin üzerinde bulunması, askerî birliklerin ve müttefiklerin sevkinin donanma ile yapılabilecek bir konuma sahip olması, limanı sayesinde ticari faaliyetler için elverişli olması ve Bulgar başkentine yakın olması gibi sebeplerden ötürü Bulgar-Bizans çekişmesinde değerli bir liman kenti ve çatışma sahası hâline gelmiştir. Bilhassa Bizans'ın Bulgar tehlikesini savuşturmak için tertip ettiği geniş çaptaki saldırı planları, bu şehir üzerinden hayata geçirilmiştir. Bulgar-Bizans çatışmasında tarih boyunca sürekli el değiştiren Ankhialos, kara ve denizden birleşik bir saldırı hazırlığı için Bizans'a büyük kolaylık sağlamıştır. Ancak girişilen mücadelelerden istenilen sonuçlar çoğu zaman elde edilememiştir. Nitekim 708 yılında II. Iustinianos'un Bulgar Hanı Tervel'e düzenlediği seferde Bizans ordusu Ankhialos'ta büyük bir yenilgi yaşamıştır. Hatta imparatorun kendisi başkente güçlükle

[56] Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 158; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 148; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 245.
[57] Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 159; Romilly Jenkins, *Byzantium: The Imperial Centuries AD 610-1071*, Barnes & Noble Books, New York, 1993, s. 233; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 197.
[58] İmparatorluk *tagmata*sı (alay) yanı sıra sefer için Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden getirilenlerle Trakya ve Makedonya'daki birliklerin toplamı yaklaşık otuz bin kişilik bir ordu. Bkz. John Haldon, *The Byzantine Wars*, The History Press, 2013, s. 80.
[59] Nicholas I Patriarch of Constantinople, *Letters*, Trans. R. J. H. Jenkins - L. G. Westerink, Dumbarton Oaks, Washington, 1973, s. 59; *The Chronicle of the Logothete*, s. 224.
[60] Unvan hakkında bkz. *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. I, s. 663; Güneş, *Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları*, s. 136-138.
[61] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 197-198; *The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, Trans. Alice-Mary Talbot - Denis F. Sullivan, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 2005, s. 171; *The Chronicle of the Logothete*, s. 225-226; *Theophanes Continuatus*, http://web.archive.org/web/20010713053416/http://homepage.mac.com/paulstephenson/trans/theocont2.html; Browning, *Byzantium and Bulgaria*, s. 63.
[62] Nicholas I, *Letters*, s. 61; Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 198; *The Chronicle of the Logothete*, s. 226; *Theophanes Continuatus*, http://web.archive.org/web/20010713053416/http://homepage.mac.com/paulstephenson/trans/theocont2.html; Obolensky, *The Byzantine Commomwealth*, s. 111.
[63] Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 161; William Miller, "The Rise and Fall of the First Bulgarian Empire (679-1018)", *The Cambridge Medieval History*, Vol. IV, (Edit. J. B. Bury), Cambridge University Press, Cambridge, 1923, s. 238.
[64] Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 244.
[65] Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, s. 202, 205; *The Chronicle of the Logothete*, s. 230, 232; Liudprand of Cremona, *The Complete Works of Liudprand of Cremona*, Trans. Paolo Squatriti, The Catholic University of America Press, Washington DC., 2007, s. 124-127; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 246.
[66] Romilly Jenkins et al, *Constantine Porphyrogenitus De Administrando Imperio A Commentary*, Dumbarton Oaks, Washington, 2016, s. 58; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 180.

dönebilmiştir. Fakat 763 yılına gelindiğinde Bulgarların iki farklı görüş etrafında iç siyasetteki dalgalanmaları, Bizans'ın V. Konstantinos liderliğinde defaten Bulgar arazisine saldırılarına olanak tanıyarak Ankhialos'ta önemli bir zafer kazanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Bulgar Hanlığı, bu yenilgi sonrası epey güçten düşse de Bizans karşısındaki mücadelesini sürdürmüştür. Onuncu yüzyılın başlarında Bulgarların güçlü hükümdarı Symeon zamanında ise Bizans, rakibi karşısında âciz durumda kalmıştır. 917 yılında büyükçe bir ordunun sevk edilmesi dahi Bulgarları engellemeye yetmemiştir. Ankhialos civarında gerçekleşen savaş sonrası Çar Symeon, Bulgar Devleti'ni Balkan Yarımadası'nın tek hâkimi hâline getirmiştir. Diğer taraftan Ankhialos'un sunduğu avantajlar Bizans'a Bulgarlar karşısında üstünlük sağlasa da Tuna Bulgar Devleti, Balkan Yarımadası'ndaki varlığını XI. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürdürmeyi başarmıştır.

KAYNAKÇA

"9. Yüzyıl Bizans Kroniği Scriptor İncertus (811 Kroniği)", Çev. Hüseyin Uçar, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C. 127, S: 251, (2021), ss. 367-374.

Ahmetbeyoğlu, Ali; "Bulgar Hakanlar Listesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S: 14, (1994), ss. 1-8.

Ahmetbeyoğlu, Ali; "Madara Kaya Kabartması ve Kitâbeleri", *Tarih Dergisi*, S: 35, (1994), ss. 35-54.

Bazin, Louis; *Eski Türk Dünyasında Kronoloji Yöntemleri*, Çev. Vedat Köken, TDK Yayınları, Ankara, 2011.

Browning, Robert; *Byzantium and Bulgaria*, Temple Smith, London, 1975.

Browning, Robert; *The Byzantine Empire*, The Catholic University of America Press, Washington, 1992.

Bury, J. B.; *A History of Later Roman Empire, from Arcadius to Irene (395-800)*, Vol. II, Macmillan and Co., London, 1889.

Crampton, R. J.; *A Concise History of Bulgaria*, Cambridge University Press, New York, 2005.

Curta, Florin; *The Making of the Slavs: History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500-700*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Curta, Florin; "Qagan, Khan or King? Power in Early Medieval Bulgaria (Seventh to Ninth Century)", *Viator*, Vol. XXXVII, (2006), ss. 1-31.

Evans, Stanley G.; *A Short History of Bulgaria*, Lawrence&Wishart, London, 1960.

Fehér, Géza; *Bulgar Türkleri Tarihi*, Çev. Heyet, TTK Yayınları, Ankara, 1984.

Fiedler, Uwe; "Bulgars in the Lower Danube Region, A Survey of the Archaeological Evidence and of the State of Current Research", *The Other Europe in the Middle Ages, Avars, Bulgars, Khazars, and Cumans*, (Edit. Florin Curta), Brill, Leiden, 2008, ss. 151-236.

Fine, John V. A.; *The Early Medieval Balkans*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1991.

Golden, Peter B.; *Khazar Studies*, Vol. I, Akadémiai Kiado, Budapest, 1980.

Gregory, Timothy E.; *Bizans Tarihi*, Çev. Esra Ermert, YKY, İstanbul, 2021.

Güneş, Cüneyt; *Bizans Anadolusu'nda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi (VII. Yüzyıldan XI. Yüzyıla Kadar)*, TTK Yayınları, Ankara, 2021.

Güneş, Cüneyt; *Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları (IX. ve XI. Yüzyıllar)*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2021.

Haldon, John; *Warfare, State and Society in the Byzantine World, 565–1204*, UCL Press, London, 1999.

Haldon, John; *The Byzantine Wars*, The History Press, 2013.

Haldon, John; *Bizans Tarih Atlası*, Çev. Ali Özdamar, Alfa Yayınları, İstanbul, 2021.

Hristov, Ivan; *Mare Ponticum: Coastal Fortresses and Harbour Zones in the Province of Haemimont 5th-7th Century*, Unicart, 2018.

Hupchick, Dennis P.; *The Bulgarian-Byzantine Wars for Early Medieval Balkan Hegemony*, Palgrave Macmillan, 2017.

Jenkins, Romilly et al; *Constantine Porphyrogenitus De Administrando Imperio A Commentary*, Dumbarton Oaks, Washington, 2016.

Jenkins, Romilly; *Byzantium: The Imperial Centuries AD 610-1071*, Barnes & Noble Books, New York, 1993.

Kafesoğlu, İbrahim; *Bulgarların Kökeni*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1985.

Karatay, Osman; "Tuna Bulgarları", *Doğu Avrupa Türk Tarihi*, (Ed. Osman Karatay - Serkan Acar), Kronik Kitap, İstanbul, 2021, ss. 257-275.

Kayapınar, Ayşe; "Bulgarların Balkanlara Göçü ve Tuna Bulgar Devleti", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt I, (Ed. Bilgehan A. Gökdağ - Osman Karatay), Akçağ Yayınları, Ankara, 2017, ss. 109-131.

Kuelzer, Andreas; "The Byzantine Road System in Eastern Thrace: Some Embarks", *Byzantinische Forschungen*, C. 30, (2011), s. 179-202.

Liudprand of Cremona, *The Complete Works of Liudprand of Cremona*, Trans. Paolo Squatriti, The Catholic University of America Press, Washington DC., 2007.

Loud, G. A.; "A Re-Examination of the 'Coronation' of Symeon of Bulgaria in 913", *The Journal of Theological Studies*, Vol. 29, No. 1, (1978), ss. 109-120.

Madgearu, Alexandru; *Byzantine Military Organization on the Danube, 10th–12th Centuries*, Brill, Leiden, 2013.

Miller, William; "The Rise and Fall of the First Bulgarian Empire (679-1018)", *The Cambridge Medieval History*, Vol. IV, (Edit. J. B. Bury), Cambridge University Press, Cambridge, 1923, ss. 230-245.

Mitchell, Stephen; *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi MS 284-641*, Çev. Turhan Kaçar, TTK Yayınları, Ankara, 2020.

Mladjov, Ian; "The Crown and the Veil: Titles, Spiritual Kinship, and Diplomacy in Tenth-Century Bulgaro–Byzantine Relations", *History Compass*, Vol. 13/4, (2005), ss. 171-183.

Nicholas I Patriarch of Constantinople; *Letters*, Trans. R. J. H. Jenkins - L. G. Westerink, Dumbarton Oaks, Washington, 1973.

Nikephoros Patriarch of Constantinople: Short History, Trans. Cyril Mango, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 1990.

Obolensky, Dimitri; *The Byzantine Commomwealth, Eastern Europe, 500-1453*, Praeger Publishers, New York, 1971.

Oikonomides, Nicolas; *A Collection of Dated Byzantine Lead Seals*, No. 26, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 1986.

Ostrogorsky, Georg; *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara, 2019.

Runciman, Steven; *A History of the First Bulgarian Empire*, G. Bell&Sons, London, 1930.

Sharankov, Nicolay - Yankov, Dimitar; "A 784 AD Inscription of Constantine VI and Irene from Beroe-Irenopolis (Modern Stara Zagora, South Bulgaria)", *Archaeologia Bulgarica*, XII/1, (2008), ss. 77-86.

Shepard, Jonathan; "Slavs and Bulgars", *The New Cambridge Medieval History, c. 700-900*, Vol. II, (Edit. Rosamond McKitterick), Cambridge University Press, 2008, ss. 228-248.

Skylitzes, John; *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, Trans. John Wortley, Cambridge University Press, New York, 2010.

Sophoulis, Panos; *Byzantium and Bulgaria, 775–831*, Brill, Leiden, 2012.

John L. Teall, "The Grain Supply of the Byzantine Empire, 330-1025", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 13, (1959), ss. 87-139.

Tekin, Talât; *Tuna Bulgarları ve Dilleri*, TDK Yayınları, Ankara, 1987.

The Chronicle of the Logothete, Trans. Staffan Wahlgren, Liverpool University Press, Liverpool, 2019.

The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Near Eastern History, AD 284-813, Trans. Cyril Mango - Roger Scott, Clarendon Press, Oxford, 1977.

The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus, Trans. Michael Whitby, Liverpool University Press, Liverpool, 2000.

The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century, Trans. Alice-Mary Talbot - Denis F. Sullivan, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 2005.

The History of Theophylact Simocatta, Trans. Michael and Mary Whitby, Oxford University Press, Oxford, 1986.

The Oxford Dictionary of Byzantium, Vol. I-II-III, (Edit. Alexander P. Kazhdan), Oxford University Press, New York, 1991.

Toynbee, Arnold; *Constantine Porphyrogenitus and His World*, Oxford University Press, London, 1973.

Treadgold, Warren; *The Byzantine Revival, 780-842*, Stanford University Press, Stanford, 1988.

Zacos, G. - Veglery, A.; *Byzantine Lead Seals*, Vol. I/III, No. 2672, J. J. Augustin, Basel, 1972.

Zimonyi, Istvan; "Bulgarlar ve Ogurlar", *Türkler*, Cilt II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 1054-1073.

Zlatarski, V. N.; "Kurum Han", Çev. M. Türker Acaroğlu, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S: 10-11, (1982), ss. 125-146.

İnternet Kaynakları

Procopius; *Buildings*, III, https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Buildings/3*.html, Loeb Classical Library, 1940 (Erişim tarihi: 15.10.2021).

Theophanes Continuatus, Trans. Paul Stephenson, http://web.archive.org/web/20010620021821/homepage.mac.com/paulstephenson/trans/theocont.html, 1998 (Erişim tarihi: 01.11.2021).

EXTENDED ABSTRACT

With the collapse of the great Gok-Turk dominance in Asia in 630, the state's entry into the interregnum period led to disintegration within the Turkish unity and revealed the struggle to establish their own state among the Turkish masses. Although the Bulgarians, who were among these Turkish tribes, were first subject to Avar domination in Europe, the Bulgarian leader of that time, Kuvrat/Kurt (Kobratos, Kuvratos), with the support of the Byzantine Emperor Herakleios (610-641), opposed the Avars, who lost their political influence in the Balkans and Eastern Europe after the unsuccessful siege of Istanbul in 626 and became the head of his own state. In this way, the first state with the name Bulgar arose in 635.

However, after Kurt's death in 665, the conflicts between his five sons, who were his heirs, and the pressure of the neighbouring Khazar State, which took advantage of this situation, caused the Great Bulgarian State to lose its power, and then under the leadership of Bulgarian princes, mass migrations began in different directions. Asparuh (Isperuh) who was the third son of Kurt and the founder of the Danube Bulgarian State, crossed the Dnieper and Dniester rivers and came to the area they called *Onglos* near the Danube, which was a difficult place to be captured by the enemy.

Byzantine Emperor Constantine IV (668-685), who did not want to allow the Bulgarians, who appeared in the Danube basin under Byzantine rule by the end of the 670s, to advance towards the Balkans, started the preparations for the expedition, and as a result, war broke out in 680. After the war, which resulted in the victory of the Bulgarians, with the agreement made between the two sides in 681, Byzantium officially recognized the Danube Bulgarian State, which was established on its own lands. Hereby the Bulgarian-Byzantine struggle emerged in the Balkan Peninsula, which would last for about three centuries.

Anchialos, located on the western coastline of the Black Sea, became one of the focal points of this Bulgarian-Byzantine struggle. This region constituted one of the active war zones due to the advantages that its geographical position provided to Byzantium. Anchialos became an indispensable element especially in Byzantine war plans due to reasons such as being located on one of the three main transit routes from Constantinople to the Balkans, having a port where the Byzantine navy could land, and being close to the Bulgarian capital. For these reasons, in the struggle for dominance in the Balkan Peninsula between the two states until the end of the tenth century, Anchialos, located on the border line, witnessed three major wars, each of which aimed to expel the Bulgarians from the Balkans.

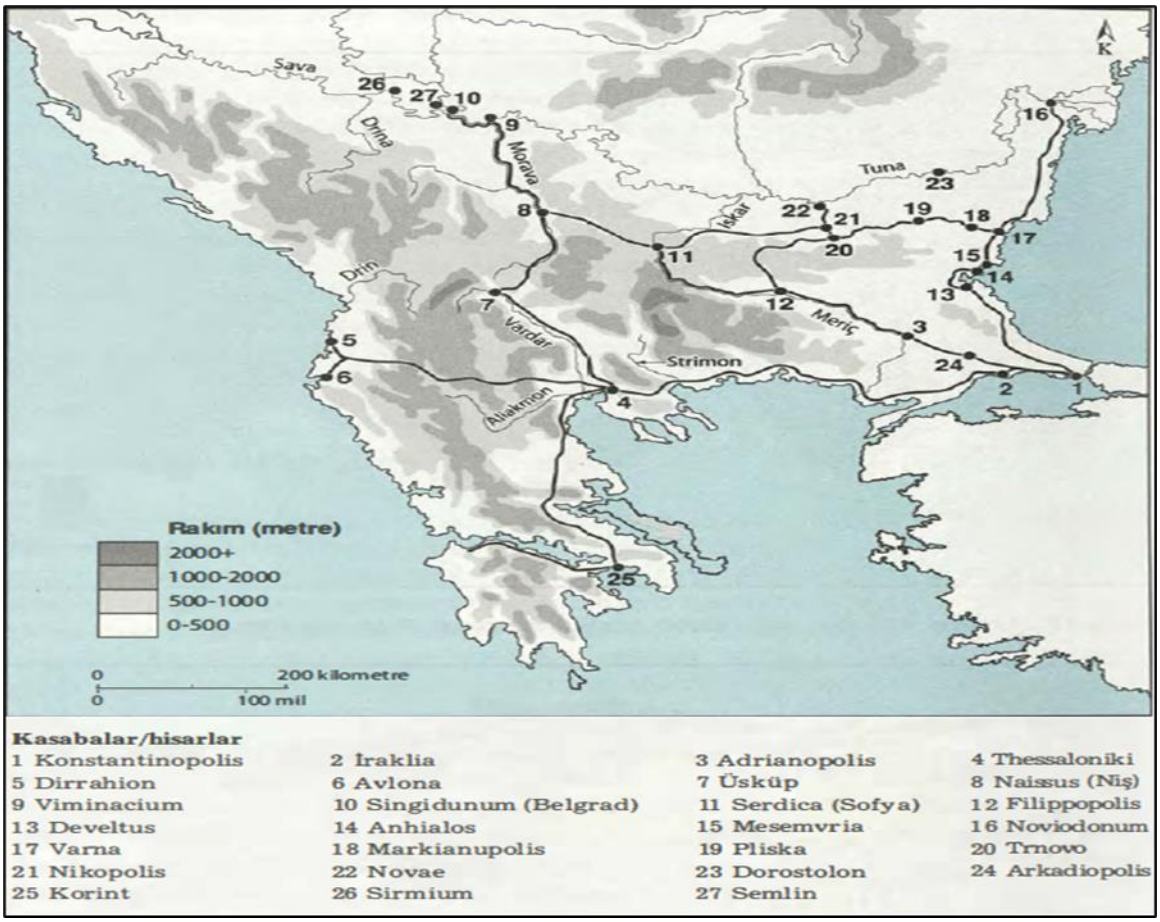
In the first struggle in Anchialos, the second Bulgarian Khan Tervel disastrously defeated the Byzantine Emperor Iustinianos II in 708. Although the Bulgarian ruler ensured Justinian's restoration to the Byzantine throne in 705, as the gradual rise of the Bulgarian State in the Balkans became alarming, Iustinianos broke the agreement and began preparations for the expedition. The Byzantine ruler, who organized a combined operation over land and sea, could not escape the defeat despite his strong army.

Nevertheless, after the death of Tervel Khan, the atmosphere of turmoil within the Bulgarian State provided great benefits for Byzantium. The polarization among the Bulgarian nobility and the fluctuation in domestic politics allowed numerous expeditions to be organized on Bulgarian territory during the reign of Konstantinos V (741-775). The Bulgarian State this time suffered a great defeat in Anchialos on 30 June 763. Although the Bulgarians showed signs of weakening after the defeat, they managed to continue their struggle against Byzantium.

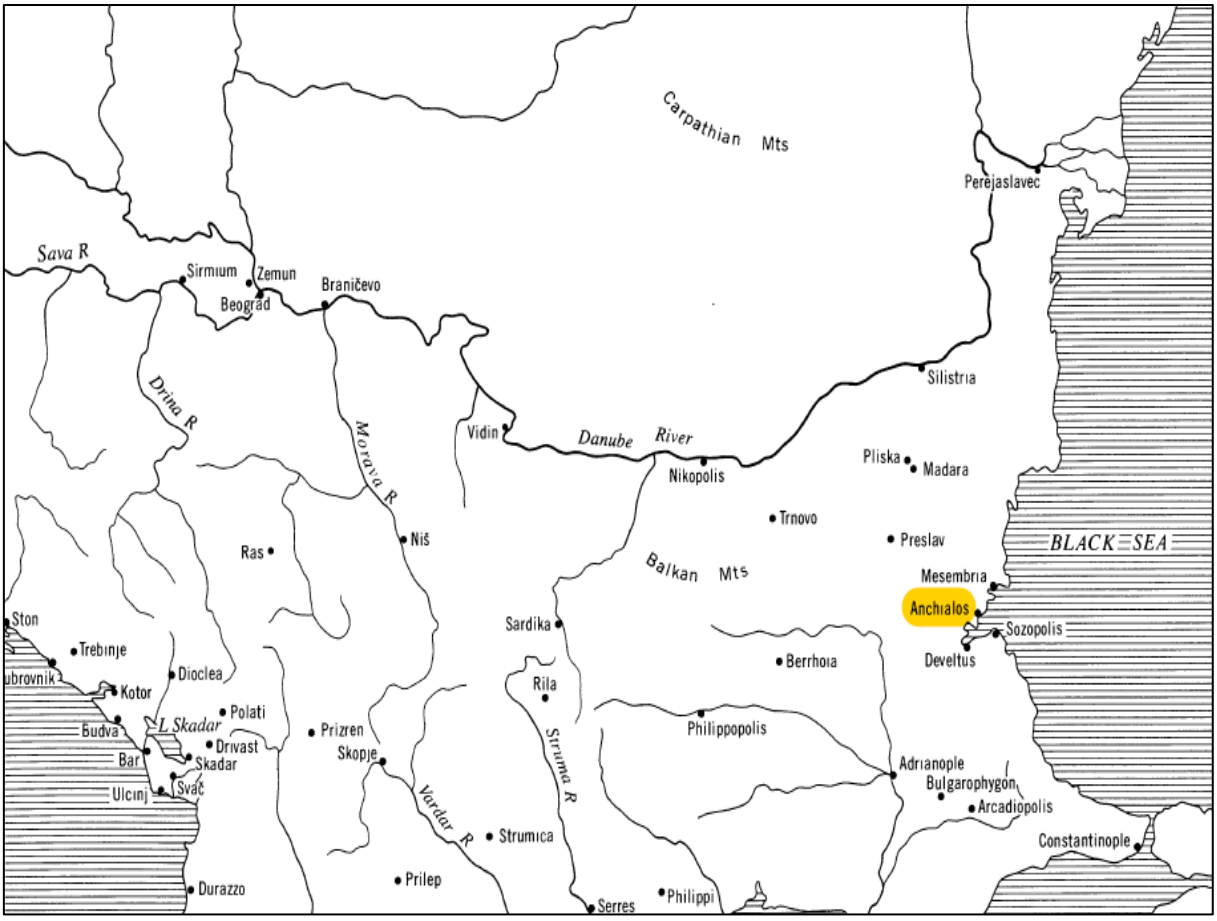
In the tenth century, Symeon (893-927) who would give the Bulgarian State its golden age, came to power. On the side of the mighty Byzantine Empire, political conflicts revived the period of instability. The Bulgarian Tsar's incursions into the Byzantine lands up to the Corinthian Gulf and his efforts to expand its borders pushed the current Byzantine administration to organize a new combined land and sea expedition. On the other hand, despite all the military units gathered and the foreign support received, the Byzantine army under the command of Leon Phokas suffered a heavy defeat in Anchialos on 20 August 917. Thence, Tsar Symeon made the Bulgarian State the sole ruler of the Balkan Peninsula.

Although all these wars were organized by Byzantium with the aim of expelling the Bulgarians from the Balkans, the desired result could not be achieved. Even though the advantages offered by Anchialos gave Byzantium superiority over the Bulgarians, the Danube Bulgarian State managed to maintain its presence in the Balkan Peninsula until the first quarter of the eleventh century.

EKLER

Harita 1. 7.-12. yüzyıllarda Balkanlardaki başlıca güzergâhlar, bkz. John Haldon, *Bizans Tarih Atlası*, Çev. Ali Özdamar, Alfa Yayınları, İstanbul, 2021, s. 28.

Harita 2. Ankhialos'un Bulgar ve Bizans başkentlerine olan konumu, bkz. John V. A. Fine, *The Early Medieval Balkans*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1991, map 3.